

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ДИТЯЧОЇ ПРОСТИТУЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ ЇЙ**MAIN CAUSES OF CHILD PROSTITUTION IN UKRAINE AND WAYS TO PREVENT IT**

Тютюнник М.О.,

*студентка Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

У роботі автором досліджується актуальна в Україні проблема дитячої проституції. Вивчені статті різних науковців, розглянуті їхні точки зору на цю проблему. Особлива увага приділена причинам дитячої проституції. Проаналізувавши причини, запропоновані можливі шляхи вирішення цієї проблеми.

Ключові слова: проституція, дитяча проституція, сексуальна експлуатація, статеві відносини, причини, запобігання.

В работе автором исследуется актуальная в Украине проблема детской проституции. Изучены статьи различных ученых, рассмотрены их точки зрения на эту проблему. Особое внимание уделено причинам детской проституции. Проанализировав причины, предложены возможные пути решения этой проблемы.

Ключевые слова: проституция, детская проституция, сексуальная эксплуатация, половые отношения, причины, предотвращение.

The author explores the actual problem of child prostitution in Ukraine. The articles of various scholars have been studied, their views on this problem are considered. Particular attention is attend to the causes of child prostitution. Having analyzed the reasons, suggested ways to solve this problem.

Key words: prostitution, children prostitution, sexual exploitation, sexual intercourse, reasons, prevention.

Постановка проблеми. Проституція – це загальносвітове явище, яке виникло ще з часів зародження суспільства. Воно пустило своє коріння в різні верстви населення, але особливої уваги заслуговує проституція саме серед неповнолітніх. Якщо до проституції дорослих жінок уже звикли, для деяких країн це навіть стало нормою і набуло законодавчої легалізації, то дитяча проституція викликає гнів та обурення, вона є ганебним проявом дитячої беззахисності, який усіма можливими засобами необхідно якнайшвидше викоринити.

За даними розташованої у Бангкоку асоціації під назвою «Покласти край дитячій проституції в азіатському туризмі» (англійська аббревіатура ЕСПАТ), світовий обсяг доходів від дитячої проституції сягає п'яти мільярдів доларів. За приблизними оцінками ЮНІСЕФ, у проституцію щороку втягуються не менше одного мільйона дітей [8]. І це дані майже двадцятирічної давності, нині ситуація лише погіршується.

За останні 10 років дитяча проституція в Україні стала звичним явищем і мало хто намагається зупинити її поширення. Спеціальний доповідач ООН з питання про торгівлю дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії Хуан Мігель Петіт у своїй доповіді за результатами відвідування України у жовтні 2006 р. оприлюднив висновки про те, що в Україні дитяча проституція та торгівля дітьми є величезною проблемою. За даними Українського інституту соціальних досліджень, серед жінок, які займаються наданням сексуальних послуг у комерційних цілях, 11% становили діти віком від 12 до 15 років і 20% – віком від 16 до 17 років [11]. Спецдоповідач відзначив, що в проституцію залучаються навіть 10-річні дівчатка. Наведені цифри свідчать про те, що у цей кримінальний бізнес залучено більш ніж 30% неповнолітніх, які займаються проституцією. З моменту цієї доповіді минуло 12 років, але ситуація не покращилася, кримінальної відповідальності за втягнення дітей в проституцію та добровільне заняття нею все ще немає, статистика постраждалих дітей не ведеться, заходи щодо запобігання не проводяться.

Тому, на мою думку, необхідно дослідити дитячу проституцію з кримінологічної точки зору, тобто визначити причини, що штовхають неповнолітніх на цей шлях, та знайти способи, які допоможуть як не викоринити це явище з нашого суспільства, то хоча б знизити його до мінімуму.

Стан опрацювання. Ця проблема є темою досліджень не тільки кримінологів, а й психологів та соціологів. Ві-

тчизняні та закордонні вчені неодноразово приділяли увагу дитячій проституції. Серед них – Ю. Антонян, М. Арсеньєва, Н. Аверін, Г. Введенський, А. Габіані, А. Гурова, Я. Гілінський, І. Голосенко, С. Голод, О. Гоноченко, Д. Єнікеєва, Є. Жігарев, К. Ігошев, С. Красуля, І. Кон, Т. Кудлай, Н. Кузнєцова, В. Лебеденко, А. Станська, Т. Шевчук та ін. Однак необхідно зазначити, що більшість питань, які стосуються цієї теми, є дискусійними, адже дитяча проституція набуває стрімкого розповсюдження та зменшується вік, з якого діти починають нею займатися, це все потребує більш детального вивчення.

Мета статті – вивчити причини дитячої проституції, дослідити, які з них найбільш розповсюджені. Вивчивши причини, необхідно знайти шляхи та засоби їх попередження, які допоможуть боротися з такою проблемою в нашому суспільстві. Проаналізувавши роботи вчених, запропонувати можливі способи боротьби з дитячою проституцією в нашій країні.

Виклад основного матеріалу. Термін «проституція» використовують доволі часто, тому необхідно розібратися, що це за явище. Етимологія слова від латинського «prostitutio» (осквернення, розбещення) або ж «prostitutere» (виставляти привселюдно). Щодо визначення, то їх є безліч. Так, наприклад, І. Зверева визначає проституцію як сферу знеособлених емоційно, позашлюбних, безладних, здійснюваних за плату статевих стосунків [14]. Інший вчений, С. Голод, називає проституцію формою позашлюбних сексуальних стосунків і наголошує, що такі стосунки не ґрунтуються на особистій симпатії або чуттєвій потребі, при цьому для однієї зі сторін важливим стимулом є заробіток [7]. Це загальні визначення проституції, а ось щодо поняття дитячої проституції, то воно міститься в ст. 19 Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: «дитяча проституція» означає факт використання дитини для діяльності сексуального характеру, коли грошова чи інша форма винагороди або відшкодування надаються чи обіцяються як оплата, незалежно від того, чи здійснюється ця оплата, ця обіцянка або це відшкодування дитині чи третій особі [2]. Це визначення свідчить про безпосередній зв'язок дитячої проституції з різними формами експлуатації, яка становить суттєву загрозу для суспільства. У Конвенції ООН про права дитини вказано, що держави-учасниці зобов'язані захищати дитину від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень. З цієї

метою держави-учасниці вживають на національному, двосторонньому та багатосторонньому рівнях усіх необхідних заходів щодо запобігання:

- а) схиланню або примушуванню дитини до будь-якої незаконної сексуальної діяльності;
- б) використанню дітей з метою експлуатації у проституції або в іншій незаконній сексуальній практиці;
- в) використанню дітей з метою експлуатації у порнографії та порнографічних матеріалах [1].

В Україні ще у 1998 році був створений Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда – Україна», одним з напрямків діяльності якого є захист прав дітей, протидія дитячій експлуатації, зокрема і сексуальній. У січні 2011 р. Україна представляла третю-четверту об'єднану доповідь про виконання на національному рівні Конвенції ООН про права дитини. За процедурою розгляду таких доповідей Комітет з прав дитини ООН у лютому того ж року надіслав Заключні рекомендації, які мають бути враховані під час формування та реалізації державної політики гарантування та захисту прав дитини. Вітаючи певні досягнення України у цій сфері, Комітет сформулював основні проблеми, що викликають його занепокоєння, та рекомендації щодо їх подолання.

Так, однією з проблем українського законодавства на той час була відсутність комплексного закону про права дитини, який містив би положення Конвенції про права дитини та Факультативних протоколів до неї. Ця проблема залишається і дотепер, адже закон все ще не прийнятий. Хоча 6 грудня 2011 року народними депутатами України В. Шемчуком, О. Бондаренко, К. Лук'яновою внесився проект Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо протидії дитячій проституції», який розроблено з метою протидії залученню дітей до заняття проституцією. Для цього законопроектом пропонувалися внести зміни до чинного законодавства, зокрема до Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Закону України «Про охорону дитинства», якими передбачено заходи з реабілітації дітей, вилучених зі сфери надання оплатних сексуальних послуг, встановлення гарантій держави щодо захисту дітей від будь-яких форм насильства, експлуатації, сексуальних та інших видів зловживань.

Але, проаналізувавши цей законопроект, Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності відзначив, що доповнення Кримінального кодексу України новою статтею 303-1, якою встановлюється відповідальність за отримання за винагороду сексуальних послуг від дитини може привести до конкуренції норм, оскільки встановлення кримінальної відповідальності за вказані діяння фактично нівелює положення статей 155, 156, 152, 153 КК України. Зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення також містять юридично необгрунтовані пропозиції, тому у пропонованому вигляді приймати їх недоцільно [6].

У березні 2009 року Верховною Радою України розроблено Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2016 р. Але Комітет з прав дитини ООН звернув увагу, що цей план дуже обмежений у фінансуванні (0,3% від затвердженого бюджету програми) та прогрес виконання програми незначний.

Також Комітет наголошував на тому, що основною проблемою є відсутність бази даних про дітей, які стали жертвами сексуальної експлуатації та сексуального насильства. Статистики досі немає, можна говорити лише про якісь приблизні дані, адже латентність дитячої проституції дуже висока.

Натепер досі не створені спеціальні центри реабілітації дітей, які стали жертвами дитячої проституції. Існують лише центри надання допомоги жінкам та дітям, постраждалим від домашнього насильства. Ці заклади також можуть допомогти, але Комітет запевняв, що необхідне створення саме спеціалізованого центру.

На офіційному сайті громадської організації «Ла Страда – Україна» розміщені телефони гарячої лінії, куди зможуть звертатися діти, постраждалі від сексуальної експлуатації. Але даних про те, яка кількість людей телефонує на гарячу лінію немає.

Щоб викоринити дитячу проституцію, необхідно не просто адаптувати законодавство під норми Конвенції, а й розібратися в причинах, які штовхають дітей до заняття проституцією, та намагатися їх подолати. Проаналізувавши зарубіжний і вітчизняний досвід, можна виокремити три групи причин: фізіологічні (або генетичні), психологічні та соціальні.

Генетичні теорії розглядають вплив спадкових чинників, що приводять дітей до заняття проституцією. Біофізіологічні теорії пов'язують вибір «професії повії» з певним морфофункціональним типом людини. За даними учених XIX в. У. Гарновського, В. Огорокова, що піддали повій антропометричним і біологічним дослідженням, було встановлено, що хоча така категорія справляє загальом враження миловидних і навіть красивих дівчат, у разі детальнішого вивчення виявляється низка фізичних недоліків: наприклад, розміри обличчя переважають розміри голови, що дає можливість зробити висновок про менший об'єм мозкових мас, що йдуть у збиток як розумовому, так і етичному розвитку людини, що надає сексуальні послуги; існування фізичних ознак вроджених вад, таких як неправильні форми в розвитку черепа, аномалії вух, зубів, кінцівок, асиметрія особи тощо [4].

Психологічні теорії дають різне пояснення природи дитячої проституції. Теорії особових рис підкреслюють наявність у індивіда певних якостей, що приводять його до такого роду суспільної поведінки, а саме: труднощі у відносинах з однолітками; бажання виглядати дорослою; форма самоствердження; бажання стати матеріально незалежною; несформована система моральних цінностей [12].

Щодо останньої групи причин – соціальних, то вони найбільш численні і, на мою думку, найголовніші. Т. Шевчук до соціальних відносить такі причини, як:

- недоліки виховання. Майже 90% дітей, які займаються проституцією, росли в сім'ях, де вони не отримували належної уваги та було відсутнє сімейне піклування. Сім'я готує дитину до подальшого самостійного життя в суспільстві, діти з неблагополучних родин, особливо в яких батьки пиячать, вживають наркотичні речовини чи ведуть розпусний спосіб життя, не розцінюють проституцію як щось недопустиме, для них це нормальне явище, здатне приносити дохід;
- скрутне матеріальне становище. Ця причина безпосередньо пов'язана з попередньою, адже матеріальне становище дитини не можна розглядати окремо від її батьків. Вони не задовольняють потреби дитини в одязі, їжі, дитина змушена сама заробляти собі на життя і це штовхає її до заняття проституцією. А. Шиделко наголошує, що найбільша ймовірність стати жертвою комерційної сексуальної експлуатації стосується головним чином дітей, які перебувають у стані бродяжництва, дітей-наркоманів, дітей із деструктивних сімей, чії батьки ведуть асоціальний спосіб життя, дітей-сиріт, вихованців шкіл-інтернатів [16];
- насильство в сім'ї. Перш за все це насильство сексуальне, під яким слід розуміти протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру стосовно неповнолітнього члена сім'ї. Сюди можна віднести залучення до заняття дитячою проституцією, використовуючи порнографічну літературу, фотографії, кінофільми та ін. з метою одержання прибутку. Але втягувати в проституцію можуть не тільки батьки, а й вчителі, вихователі, інші особи, на яких покладено обов'язок піклуватися про дитину. І коло цих осіб дедалі розширюється;
- негативний вплив ЗМІ на психіку дитини. На жаль, всесвітня мережа Інтернет дуже часто є джерелом інфор-

мації негативного характеру. У завуальованій формі на її сторінках можна знайти багато оголошень стосовно добре оплачуваної «роботи» для підлітків: як дівчат, так і хлопців. Безмежні можливості цього технічного досягнення використовуються дітьми неконтрольовано, що часто призводить до негативних наслідків, а коло користувачів Інтернету стрімко омолоджується. ЗМІ неспроста називають «четвертою гілкою влади», адже вплив на свідомість людей величезний. Тому від пропаганди, яку ведуть ЗМІ, залежить майбутнє молоді, отже, держава має ретельно слідкувати за тим, що показують у телепередачах та про що пишуть у журналах;

– недостатня поінформованість підлітків про статеві відносини. На підставі досліджень Д. Бойєра і Дж. Джеймса, проведених у 1978 р., серед підлітків, що надають сексуальні послуги, було виявлено, що 63% отримали первинний поштовх до заняття проституцією, почерпнувши збочену інформацію про сексуальні відносини від друзів або в результаті випадкового власного досвіду. У них були відсутні знання про контрацепцію, венеричні захворювання. Батьки, педагоги, вихователі мусять разом розвивати у дитини культуру статевих відносин. Тобто дитині мають пояснити сутність статевих відносин не сумнівні подруги «з досвідом» чи мати-повія, а досвідчені, авторитетні, компетентні особи, лише тоді буде позитивний результат [15].

Визначивши ключові причини дитячої проституції, слід зазначити, що вони взаємопов'язані і подекуди взаємозалежні. Вони є результатом наявності безлічі соціальних факторів, обставин, чинників, носять об'єктивний і суб'єктивний характер. А епіцентром цього причинного комплексу є сім'я як основний осередок формування особистості дитини та її ранньої соціалізації.

Необхідно також звернути увагу на проблему соціалізації вихованців шкіл-інтернатів. Діти в цих закладах не отримують належної уваги з боку вихователів, вони позбавлені батьківського піклування та постійно потребують матеріального задоволення своїх потреб. На мою думку, школи-інтернати – це розплідник причин дитячої проституції. І справді, дослідження показали, що через матеріальні проблеми та невизначеність перспектив власного соціального розвитку і свого майбутнього кожна п'ята дівчина школи-інтернату залучається до проституції [3]. Необхідно навести дані, зібрані О. Кушнірчук. Вона проводила порівняльне дослідження сексуальної активності дівчат ЗОШ та вихованок школи-інтернату. Це дослідження показало, що серед вихованок шкіл-інтернатів більша частка сексуально активних і сексуально зорієнтованих осіб порівняно з ученицями ЗОШ. Так, серед вихованок 8–11-х класів школи-інтернату 30% мають досвід статевого життя (серед учениць 8–9-х класів – 22%, серед учениць 10–11-х класів – 36,4%). Серед учениць 8–11-х класів ЗОШ показники нижчі – 11% респондентів заявили, що мають досвід статевих стосунків (серед учениць 8–9-х класів – 6,5%, серед учениць 10–11-х класів – 15,8%). Крім того, варто вказати на зниження вікового порогу вступу у сексуальні зв'язки серед учениць школи-інтернату стосовно учениць ЗОШ. Так, серед вихованок школи-інтернату 5,5% вказали, що почали статеве життя у віці 13 років, серед учениць ЗОШ цей відповідний показник становить 2,7%. Отримані дані свідчать про низький рівень сексуальної культури вихованок школи-інтернату, а отже, і про недоліки їхньої статевої соціалізації, що в сукупності ство-

рює передумови аморальної поведінки і може зумовити залучення до проституції [13].

Визначивши причини, можна запропонувати і шляхи вирішення цієї проблеми. По-перше, необхідно привернути увагу суспільства до дитячої проституції шляхом друкування у ЗМІ довідкових матеріалів, які б не наголошували на «швидкому та високооплачуваному заробітку», а навпаки, показали всю небезпечність дитячої проституції. Цей етап роботи спеціалісти називають первинною превенцією, основний напрям якої – інформаційно-просвітницькі програми і курси, що мають на меті зміну ставлення до зловмисників і бачення жертв дитячої проституції суспільством [10].

Наступним етапом запобігання має стати удосконалення законодавства, тобто приведення його у відповідність до Конвенції про права дитини та Конвенції про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства і Факультативних протоколів до них. Хоча спроби і були, але, на жаль, вони виявилися не дуже вдалим. А. Бухаров пропонує роботу органів місцевого самоврядування у цій сфері поділити на два рівні: на першому (політичному) необхідно здійснювати контроль за дотриманням норм законодавства, а на другому (практичному) – контролювати кожну дитину з неблагополучної сім'ї, щоб вона відвідувала навчальний заклад та не займалася проституцією у вільний час [5].

Необхідно також створити реабілітаційні центри з надання допомоги дітям, залученим до проституції, адже наразі такі діти направляються у дитячі колонії та притулки, тоді, коли вони потребують професійної допомоги. С. Ділані та К. Котеріл наполягають на тому, що, як тільки діти будуть вилучені із дитячої проституції, має бути впроваджена програма, спрямована на підвищення рівня усвідомлення ними соціальних і правових питань чи питань пов'язаних з їхнім здоров'ям [10].

Нині держава намагається регулювати проблему дитячої проституції на державному рівні. Проте боротьба з нею зводиться до локальних та періодичних акцій. Тим часом суспільство стає толерантнішим до проституції як такої і дедалі поблажливішим – до дитячої проституції, що зумовлює лише розширення комерційного сексу [9].

Висновок. Проституцію (і насамперед дитячу) необхідно розглядати перш за все як найгострішу соціальну проблему, як один з видів соціальної патології, що грубо порушує основні права людини. Останніми роками дитяча проституція в Україні набула величезних масштабів, це явище стрімко поширюється і має стійку тенденцію до зростання. Безумовно, цьому сприяє багато причин, головними з яких є недоліки виховання дитини в сім'ї; скрутне матеріальне становище цієї сім'ї; насильство над дитиною, перш за все сексуальне, з боку батьків чи родичів; недостатня поінформованість дітей про статеві відносини; негативний вплив ЗМІ на психіку дитини. Це лише основні чинники, які сприяють стрімкому росту дитячої проституції в Україні. Їх, на жаль, можна значно розширити. Поглиблене та всебічне вивчення цих причин є запорукою подальшої успішної роботи з його викорінення або хоча б зменшення темпів природу.

Щодо шляхів запобігання дитячій проституції в Україні необхідно виділити: підвищення рівня поінформованості громадськості; удосконалення законодавства та дії правоохоронних органів; безпосереднє надання допомоги дітям, які потерпіли внаслідок проституції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція ООН про права дитини. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
2. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/994_927/ed20071025/finnd?text=%E4%E8%F2%FF%F7%E0+%EF%F0%EE%F1%F2%E8%F2%F3%F6%B3%FF#n11
3. Аналіз сильних і слабких сторін, сприятливих можливостей і небезпек, які виникають у процесі реформування системи державної опіки над дітьми-сиротами і дітьми, які залишилися без батьківського піклування: аналітичний звіт /О. Вінніков, О. Козлова та ін. К.:КМІС, 2007. 152 с.
4. Андреева Г.М. «Социальная психология». М., 2000. 223 с.

5. Бухаров А. Как искоренить наихудшие формы детского труда. Социальная педагогика. 2003. № 4. С. 9–15.
6. Висновок Головного науково-експертного управління від 16.03.2012 року. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=9540&skl=7
7. Голод С.И. Личная жизнь: отношения полов. Л., 1990.
8. Гринберг С. Самый густной бизнес. Новый хозяин. 1999. № 1. С. 34–35.
9. Гусак Н. Дитяча проституція в Україні: причини та методи протидії. Соціальна політика і соціальна робота. № 1 (33). 2006 р. С. 85–95.
10. Ділані С. Психологічна реабілітація дітей, які зазнали комерційної сексуальної експлуатації. Самовчитель для спеціалістів / С. Ділані, К. Котеріл; пер. з англ. В. Поровської. К.: ВГО «Жіночий консорціум України», 2004. 64 с.
11. Доклад, представленный Специальным докладчиком по вопросу о торговле детьми, детской проституции и детской порнографии Х. Петитом Генеральной Ассамблее ООН от 15 марта 2006 г., озаглавленной «Совет по правам человека». Добавление. Миссия в Украину. URL: <https://undocs.org/ru/A/HRC/4/31/Add.2>
12. Ерохина Л.Д., Буряк М.Ю. Торговля женщинами и детьми в социальной и криминологической перспективе. М.: Профобразование, 2003. 431 с.
13. Кушнірчук О.Р. Порушення процесу соціалізації як чинник залучення до проституції вихованок шкіл-інтернатів. Соціальна робота і практика. 2012 р. С. 93–102.
14. Соціальна робота в Україні: навчальний посібник / За ред. І.Д. Зверева, О.В. Безпалько, С.Я. Марченко та ін. К., 2004. 256 с.
15. Шевчук Т.А. Щодо основних причин дитячої проституції як негативного соціального явища в сучасному суспільстві. Форум права. 2016. № 3. С. 273–276. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index
16. Шиделко А. Соціологічні аспекти розвитку секс-бізнесу в Україні та за кордоном. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2007. № 3. С. 164–175.